

Helsingin Sanomien uutiset historiallisen kriminologisen henkirikostutkimuksen lähteenä

ANILLA SALOMAA

Artikkelissa tutkitaan sanomalehti uutisten käyttökelpoisuutta historiallisen kriminologisen henkirikostutkimuksen aineistona. Artikkelin aineistona ovat Helsingin Sanomien suomalaisia henkirikoksia käsittelevät uutiset vuosilta 1950, 1960 ja 1970 sekä Keskusrikospoliisin (KRP) julkaisemat henkirikosten teonkuvaukset vuosilta 1960 ja 1970. Sanomalehtiaineiston hyödyllisyyttä arvioidaan vertaamalla sitä kattavuuden ja teonpiirretietojen osalta KRP:n aineistoon. Lisäksi molempien aineistojen uhrikattavuutta verrataan kuolemansyytilastoon. Tulosten mukaan Helsingin Sanomat jää kattavuudessa vain hieman KRP:tä jälkeen kuolemansyytilastoon verrattuna. Verratessa KRP:tä ja Helsingin Sanomia keskenään kattaa Helsingin Sanomista kerätty aineisto KRP:n kuvausten uhrimäärän 94–97-prosenttisesti. Lehti uutisista puuttui siis joitakin henkirikostapauksia, mutta toisaalta myös KRP:n kuvauksista puuttui tapauksia, joista Helsingin Sanomat oli uutisoinut. Teonpiirteistä uutisointi oli Helsingin Sanomissa erittäin yhdenmukaista KRP:n kanssa. Lisäksi joistakin muuttujista sai lehti uutisista jopa huomattavasti enemmän tietoa kuin KRP:n kuvauksista. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella lehtiaineisto vaikuttaa siis kattavuu-
tensa ja teonkuvausten tarkkuuden vuoksi erittäin käyttökelpoiselta kriminologisen henkirikostutkimuksen lähteeltä.

English summary at the end of the article

Avainsanat: henkirikollisuus – historiallinen kriminologia – sanomalehdet –
Historical Homicide Monitor

JOHDANTO

Henkirikoksia on tutkittu Suomessa kriminologisesta näkökulmasta laajasti useiden erilaisten lähdeaineistojen pohjalta ja useiden vuosisatojen ajalta. Aiemmissä tutkimuksissa suomalaisessa henkirikollisuudessa on havaittu piirteitä, jotka ovat säilyneet hyvin muuttumattomina vuosisadasta toiseen. Tällaisia toistuvia havaintoja ovat esimerkiksi alkoholin käytön yhteys henkirikoksiin (Kivivuori, 2002; Lehti, 2001; Lehti & Sirén, 2020; Verkko, 1951) sekä henkirikosten linkittyminen taloudelliseen ja sosiaaliseen huono-osaisuuteen (Lehti, 2001; Kivivuori & Lehti, 2006; Kivivuori & Lehti, 2012; Ylikangas, 1976).

Suomessa onkin laajojen tilasto- ja rekisteriaineistojen ansiosta hyvät edellytykset henkirikosten tutkimiselle. Kriminologisen tutkimuksen aineistona on käytetty myös useita muita lähteitä kuten oikeudenkäyntiasiakirjoja ja mielentilatutkimuksia (Kivivuori ym., 2022; Lehti, 2007; Lehti, 2001). Yksi hyödyllinen lähdeaineisto on ollut Keskusrikospoliisin vuosien 1960–1974 henkirikoksista koostamat teonkuvaukset, joita on hyödynnetty aiempiin 1960–1970-lukujen henkirikoksia käsitteleviin tutkimuksiin (esim. Kivivuori, 2002).

Sanomalehtien henkirikosuutiset ovat yksi uusi mahdollisuus kriminologisen henkirikostutkimuksen lähdeaineistoksi. Sanomalehdistä kerättyä aineistoa onkin hyödynnetty ulkomaisen henkirikostutkimuksen lähteenä. Sanomalehtiutisten avulla on tutkittu esimerkiksi henkirikosten yhteyttä kansallisuuteen ja sukupuoleen (Conley, 2007) sekä henkirikoksia, joihin yhdistyy tekijän itsemurha (Liem & Oberwittler, 2012; Malphurs & Cohen, 2002). Hollannissa sanomalehtiutiset muodostavat myös osan maan henkirikosten

seurantajärjestelmän aineistosta (Ganpat & Liem, 2012).

Lehtiutisten käyttö kriminologisen tutkimuksen lähdemateriaalina voi olla hyödyllistä, sillä tyypillisesti lehtiutisiin sisältyy yksityiskohtaisia tietoja sekä henkirikoksen piirteistä että teon osapuolista. Toisaalta lehtien tiedoissa voi olettaa olevan viranomais-tietoja enemmän virheitä ja puutteita. Lisäksi palstatilaa saattavat saada vain tapaukset, joiden oletetaan tehokkaimmin herättävän yleisön kiinnostuksen. Utisia analysoivissa tutkimuksissa on tunnistettu useita tällaisia tapahtuman uutisarvoa lisääviä piirteitä. Niitä ovat muun muassa väkivaltaisuus, yllättävyys ja se, että tapahtumaan liittyy lapsia tai nuoria (Greer, 2009, s. 186). Tämä selittää rikosuutisista tehtyjä havaintoja, joiden mukaan mediassa vakavat väkivaltarikokset ylikorostuvat ja riskiä joutua rikoksen uhriksi on usein liioiteltu (emt., s. 180). Samanlaisia havaintoja on tehty myös suomalaisesta rikosuutisoinnista. Vuosien 1980–2000 rikosuutisointia käsitelleessä tutkimuksessa todettiin, että henkirikosuutisissa ylikorostuvat nuorten ja naisten osuus (Kivivuori ym., 2002, s. 67). Toisaalta niin sanotun populaari- ja eliittijournalismin välillä havaittiin suuria eroja, joten vaikka väkivaltautisten esiintyvyys iltapäivälehtien lööpeissä kasvoi voimakkaasti, ei Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa havaittu samanlaista kasvua (emt., s. 49–50).

Sanomalehtiutisten käyttökelpoisuutta kriminologisen tutkimuksen aineistona voi siis kyseenalaistaa, koska median on havaittu keskittyvän uutisarvoltaan merkittävimpiin tapauksiin. Vakavien rikosten ylikorostumisen lisäksi on mahdollista, että osa vakavistakin rikoksista jätetään uutisoimatta. Eräissä ulkomaisissa tutkimuksissa on havaittu, että henkirikosuutiset kattavat vain pienen osan kaikista henkirikoksista ja ovat painottuneet

käsittämään poikkeuksellisia tapauksia (Peelo ym., 2004; Salla ym., 2012, s. 421). Toisaalta uutisoinnissa on eroja eri maiden ja aikakausien välillä. Koska suomalaisesta henkirikosuutisoinnista ei aiemmin ole tehty vastaavaa tutkimusta, tarkastelee tämä artikkeli sitä, miten suomalainen henkirikosuutisointi soveltuu historiallisen kriminologisen henkirikostutkimuksen lähteeksi.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Aineisto on kerätty kahdesta lähteestä: Helsingin Sanomien henkirikosuutisista ja Keskusrikospoliisin julkaisemista henkirikosten teonkuvauksista. Aineistoon on kerätty tiedot vuosien 1950, 1960 ja 1970 henkirikoksista. Vuosista 1960 ja 1970 ovat olleet käytettävissä molemmat aineistolähteet, kun taas vuoden 1950 aineisto on kerätty pelkästään Helsingin Sanomista. KRP:n teonkuvauksia on käytetty aiemmin tutkimusaineistona, mutta tätä tutkimusta varten ne on koodattu uudelleen. Lehtiutisista ei ole aiemmin julkaistu tutkimusta eikä 1950-luvusta ole aiemmin ollut saatavilla vastaavaa teonpiirretasoista aineistoa.

Helsingin Sanomat on valittu lähdeaineistoksi, sillä se oli jo 1950-luvulla Suomen luetuin päivälehti. Koko Suomen henkirikoksia tutkittaessa sen voi siten olettaa olevan paras vaihtoehto uutisaineistoksi. Lehtiaineisto on kerätty Päivälehdien arkistosta ja Helsingin Sanomien Aikakone-palvelusta etsimällä vuosien 1950, 1960 ja 1970 numeroista uutiset kotimaan henkirikoksista. Myös seuraavien vuosien tammikuun numerot käytiin läpi, jotta aineistoon saatiin kerättyä myös uutiset loppuvuoden henkirikoksista. Muutamasta osin ristiriitaisesti uutisoidusta tapauksesta haettiin sanahauulla myös myöhemmin julkaistuja uutisia käyttämällä hakusanoina

uutisissa mainittuja osapuolten nimiä ja teko-
paikkoja.

Toisena lähdeaineistona ovat KRP:n tuottamat henkirikosten tapauskuvaukset, joita julkaistiin vuosina 1960–1974 osana KRP:n vuosikertomuksia. Vuoden 1974 jälkeen henkirikoksista julkaistiin enää lyhyitä raportteja, joissa kuvattiin esimerkiksi rikosten kokonaismäärän kehitystä. Tekokohtaisia kuvauksia julkaistiin enää yksittäisistä rikoksista. Vuosikertomuksissa ei ole avattu tietojen keruuprosessia eikä kuvauksista luopumisen syitä, mutta tarkkojen kuvausten julkaisua kaikista henkirikoksista saatettiin yksinkertaisesti pitää liian työläänä. Laki yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä tuli voimaan vuonna 1975, mutta se tuskin vaikutti ratkaisevasti kuvauksista luopumiseen, sillä niitä olisi voinut julkaista myös ilman osapuolten nimiä. Toisaalta KRP myös jatkoi nimien julkaisua niissä yksittäisissä henkirikostapauksissa, joita vuosikertomuksissa yhä kuvattiin.

Rikollisuuden tutkimuksessa ongelmana on sekä piilorikollisuus että rikosprosessin edessä karsiutuva tieto. Kriminologisessa tutkimuksessa yleisesti tunnetun Sellinin periaatteen mukaan rikoskäyttäytymistä tutkittaessa tieto on sitä luotettavampaa, mitä aikaisemmasta vaiheesta rikosprosessia se on saatu (Sellin, 1931). Prosessin jatkuessa tapahtumia karsiutuu esimerkiksi näytön puutteen takia. Siksi poliisin tietoon tullutta rikollisuutta kuvaavat tilastot sisältävät enemmän tietoa rikoskäyttäytymisestä kuin esimerkiksi tuomioistuintilastot.

Viranomaislähteitä voi kuitenkin pitää rikollisuutta tutkittaessa ensisijaisina uutislähteisiin verrattuna, sillä useat seikat vaikuttavat uutisten julkaisupäätöksiin ja lisäksi toimittajat ovat rikosuutisoinnin suhteen monella ta-

paa riippuvaisia viranomaislähteistä. Toisaalta tietäntyyppistä viranomaistietoa ei välttämättä ole saatavilla kaikilta aikakausilta. Kuolemansyytilastoa on tuotettu Suomessa jo pitkään, mutta KRP:n teonkuvauksia julkaistiin vain lyhyen aikaa. Koska kuvauksia on saatavilla vain vuosilta 1960–1974, tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, voiko sanomalehtiutisista saada KRP:n kuvausten kaltaista tietoa henkirikosten piirteistä.

Koska henkirikollisuudessa piilorikollisuus on hyvin pientä, voi KRP:n aineistoa pitää erittäin kattavana selvityksenä Suomen henkirikoksista. Se sopii siis hyvin viranomaisaineistoksi, johon uutisaineistoa voi verrata. Uutisaineiston käyttökelpoisuuden arvioimiseksi tutkimusvuosien valinnassa on lähdetty liikkeelle siitä, että uutisia on mahdollista verrata KRP:n teonkuvauksiin. Kuvausten julkaisu vuosilta 1960–1974 valittiin kaksi vuotta, joista analysoitiin sekä KRP:n materiaali että Helsingin Sanomien uutiset. Koska lehtiala muuttui paljon toisen maailmansodan jälkeen, haluttiin tutkimusvuodeksi valita myös vuosi ennen 1960-lukua. Siksi kolmanneksi tutkimusvuodeksi valittiin vuosi 1950, jotta uutisia oli mahdollista tarkastella myös ajalta, jolloin sanomalehtien sivumäärä oli huomattavasti pienempi.

Lähdeaineistojen yhdistäminen luotettavasti on tutkittavilta vuosilta mahdollista, koska tuolloin lehtiutisissa oli tapana mainita nimeltä henkirikosten osapuolet (ks. Kuvat 1 ja 2). Täten on ollut helppo varmistua siitä, ettei samaa tapausta ole koodattu useampaan kertaan. Aikakaudelle ominaista sensaatiohakuista uutisointia muutti vuonna 1975 voimaan tullut laki yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Henkirikosten uhrien ja tekijöiden nimiä julkaistiin kuitenkin vielä lain voimaantulon jälkeenkin. Vähitellen

käytäntö alkoi muuttua ja vaikka väkivaltarikoksista uutisointi lisääntyi 1980-luvulta alkaen (Kivivuori ym., 2002), on aikakauden Helsingin Sanomista nähtävissä, että nimiä paljastettiin aiempaa harvemmin.

Alkuperäinen tekstimuotoinen aineisto on muutettu analyysia varten kvantitatiiviseen muotoon käyttämällä Historical Homicide Monitorin (HHM) version 1.5 muuttujia ja noudattamalla HHM:n koodausohjetta (Kivivuori ym., 2020). Henkirikos on koodattu osaksi aineistoa, jos kuolemaan johtanut väkivalta on ollut tahallista ja väkivallanteosta uhrin kuolemaan on kulunut korkeintaan vuosi. Tekijöistä on Sellinin periaatetta soveltaen koodattu tuomittujen tekijöiden lisäksi myös epäillyt tekijät, sillä pelkät tuomitut tekijät huomioitaessa aineiston ulkopuolelle voisi jäädä merkittävästi oleellista tietoa. Lähdeaineistoista on muodostettu SPSS-ohjelmalla yhteinen yksilötason data, johon on koodattu rivi jokaiselle uhrille ja tekijälle. Ainoana poikkeuksena ovat ne harvinaiset rikokset, joiden tekijästä ei koskaan selvinnyt mitään tietoa, jolloin aineistoon on koodattu rivi vain uhrille. Tällöin aineistoon on saatu sisällytettyä uhrista ja henkirikoksen olosuhteista tunnetut tiedot sen sijaan, että koko henkirikostapaus olisi jätetty pois aineistosta.

Kahdesta lähdeaineistosta on kerätty tiedot yhteensä 257 henkirikostapauksesta, joista 88 tapausta ajoittui vuodelle 1950, 94 tapausta vuodelle 1960 ja 75 tapausta vuodelle 1970. Aineiston analyysi on suoritettu ristiintaulukoimalla. Aineistosta on jätetty analyysivaiheessa pois alle 1-vuotiaina surmatut uhrin, koska lapsensurmat poikkeavat monella tavalla muista henkirikoksista eikä niitä kriminologiassa yleensä tarkastella yhdessä muiden henkirikosten kanssa (Kivivuori, 2002, s. 6–7).

Taulukko 1. Henkirikosten uhrien lukumäärä vuosina 1950, 1960 ja 1970.

	1950	1960	1970
Kuolemansyytilasto, absoluuttiset luvut^a	116	116	86
Lähdeaineistot, absoluuttiset luvut			
KRP	-	102	67
HS	95	96	65
Yhdistetty	-	104	78
Lähdeaineistot, kattavuus verrattuna kuolemansyytilastoon, %			
KRP	-	87,9	77,9
HS	81,9	82,8	75,6
Yhdistetty	-	89,7	90,7

^a Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

TULOKSET

Aineistojen kattavuus uhrimäärällä mitattuna

Taulukossa 1 on esitetty henkirikosten uhrien lukumäärä vuosina 1950, 1960 ja 1970 molemmissa lähdeaineistoissa, minkä lisäksi aineistoja on verrattu kuolemansyytilastoon (kuolemansyytilastoa koskevat tiedot on saatu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutista). Helsingin Sanomien uutisaineiston kattavuus on erittäin hyvä, vaikka se jääkin hieman KRP:n kattavuusprosentista. Kuolemansyytilastoon vertaamisen lisäksi tärkeää on verrata myös käytettyjä aineistoja keskenään, koska kuolemansyytilaston kirjaamisperusteet voivat selittää uhrimäärien eroa. Verrattaessa Helsingin Sanomista kerättyä aineistoa KRP:n kuvauksiin, kattoi leh-tiaineisto KRP:n aineiston uhrimäärän 94–97-prosenttisesti. Helsingin Sanomien uutisoinnissa ei siis ole havaittavissa samaa ongelmaa kuin esimerkiksi virolaisissa media-lähteissä, joissa enemmistö henkirikoksista jätetään uutisoimatta (Salla ym., 2012, s. 421).

Vaikka uutisaineisto ei siis jää uhrimäärässä juurikaan jälkeen KRP:n aineistoa, lähteissä

käsitellään osin eri rikoksia. Puuttuvia tapauksia oli paljon etenkin vuonna 1970, jolloin lähteet jäivät yksinään kuolemansyytilastoon verrattaessa kattavuudeltaan alle 80 prosentin, mutta ylsivät yhdessä yli 90 prosentin kattavuuteen. Helsingin Sanomista puuttui vuonna 1960 kahdeksan tapausta ja vuonna 1970 kolmetoista tapausta, jotka KRP oli kirjannut. Aiemmassa Englannin ja Walesin henkirikosuutisointia tarkastelleessa tutkimuksessa todettiin, että sanomalehdet olivat painottuneet uutisoimaan tietyn tyyppisistä henkirikoksista (Peelo ym., 2004). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan löydetty selkeää yhdistävää tekijää puuttuville tapauksille, joten ei vaikuta siltä, että tietyn tyyppiset henkirikokset olisi jätetty kokonaan uutisoimatta. Yllättäen myös KRP:ltä puuttui useita tapauksia, vaikka KRP:n kuvausten on tarkoitus kattaa kaikki suomalaiset henkirikokset. Vuonna 1960 puuttuvia tapauksia oli vain kaksi, mutta vuonna 1970 KRP:n aineistosta puuttui 11 henkirikosta, joista Helsingin Sanomat oli uutisoinut. Kuten Helsingin Sanomista puuttuneiden tapauksien kohdalla, KRP:ltä puuttuville tapauksille ei ollut löydettävissä yhdistävää tekijää.

Vuonna 1960 KRP:ltä puuttuneet kaksi tapausta voisi selittää huolimattomuudella,

Mielisairas aviomies surmasi vaimonsa ja itsensä

T a m p e r e, perjantaina.

Teiskon poliisi hälytettiin eilen Pohtolankylään, sekatyömies Paavo Mäkisen asunnolle, jossa naapurit epäilivät jotakin tapahtuneen, koska asukkaita ei oltu nähty muutamaan päivään ja ovet olivat lukossa. Poliisi murtautui asuntoon, jossa hän tapasi Mäkisen ja tämän vaimon Marja Josefinan verissään ja hengettöminä. Suoriteuissa tutkimuksissa on todettu, että Mäkinen on maanantai-iltana surmannut vaimonsa ja itsensä puukolla. Vaimo makasi vuoteen vieressä yöpukimissaan ammottava haava kaulassa. Joten kuolema on ilmeisesti seurannut silmänräpäyksessä. Mäkinen oli iskenyt itseensä viisi puukonhaavaa, joista kaksi kaulaansa ja yhden kumpaankin ohimoon sekä syvän pistohaavan vatsaan. Mäkinen oli laahautunut uunin luo, sammuttanut sähkövalon ja vetänyt vuoteesta peitteen ylle.

Teon arvellaan johtuneen mustasukkaisuudesta, sillä Mäkinen on viime aikoina useaan otteeseen uhannut vaimoaan ja mm. ajanut hänet pois kotoa mustasukkaisuuspuuskiensa aikana. Mäkinen oli noin vuosi sitten alkanut valitella vatsavaivoja ja muuttanut hermos-tuneeksi. Viime viikolla hän pääsi Pitkäniemen sairaalasta, jossa hän oli parin kuukauden ajan tutkittavana. Mitään mielisairauteen viittaavaa eivät lääkärit hänessä kuitenkaan todenneet. Maria Mäkinen oli tunnettu ahkeraksi ja kunnolliseksi henkilöksi, joten miehen mustasukkaisuus on todettu aiheettomaksi. Paavo Mäkinen oli syntynyt 1909 ja hänen vaimonsa 1914. Aviopuolisoilla ei ollut lapsia. —
YS.

mutta vuoden 1970 suuremmalle puuttuvien tapausten osuudelle on vaikeampi löytää selitystä. Osittain ero saattaa selittyä koodaustavalla, koska aineistoon on koodattu myös epäillyt tekijät. Siten olisi mahdollista, että aineistoon on lehti uutisten perusteella koodattu tapaus, jota on epäilty henkirikokseksi, mutta joka myöhemmin on todettu esimerkiksi tapaturmaksi ja jäänyt siksi kirjaamatta KRP:n aineistoon. Ainakaan kaikkia puuttuvia tapauksia koodaustapa ei kuitenkaan selitä, sillä vuonna 1970 oli myös tapauksia, joista tekijä oli lehti uutisoinnin perusteella tuomittu henkirikoksesta.

Helsingin Sanomista puuttuvat tapaukset ovat vähemmän yllättäviä, sillä lehti uutisoinnin tavoitteena ei ole kattaa kaikkia henkirikoksia ja esimerkiksi tiedonkulun puutteellisuuden takia osa rikoksista ei välttämättä ole edes tullut toimituksen tietoon. Hieman yllättäen puuttuvien tapausten määrä oli kuitenkin kuolemansyytilastoon verrattuna kaikkein suurin vuonna 1970. Siten Helsingin Sanomat näyttää uutisoineen henkirikoksista jo vuonna 1950 kattavammin kuin kaksi vuosikymmentä myöhemmin, vaikka tiedonvälityksen mahdollisuudet olivat parantuneet ja lehden sivumääräkin oli useimmiten yli kaksinkertainen verrattuna vuoden 1950 alle 20-sivuisiin numeroihin.

Kuva 1. Eettisten näkemysten muuttuminen on muuttanut myös henkirikosuutisointia. Vielä 1950–1970-lukujen henkirikosuutisissa oli tavallista kertoa sekä tekijän että uhrin nimet. Uutisissa esitettiin silloin tällöin myös kuvauksia uhrin luonteesta, kuten tässä 18.3.1950 julkaistussa uutisessa.

Taksimies ampui kaksi ja haavoitti yhtä

P o r i (HS) Kaksi miestä kuoli ja kolmas haavoittui käsivarteen vuokra-autoilijan ampumista laukauksista Porissa lauontain vastaisena yönä. Surmansa saivat 21-vuotias asfalttityömies Seppo Armas H u r m e ja 26-vuotias korjausmies Simo Ilmari R i n n e. Vuokra-autoilija Rainer R o u n i o on kuulusteluissa tunnustanut syyllisyytensä.

Porin rikospoliisi sai hälytyksen kello 1.45 Isolinnankadulle. Kadulla oli seisokkellut ryhmä miehiä, jolloin vuokra-autoilijan ja surmansa saaneiden välille oli syntynyt kiistaa, joka päättyi kahden miehen ampumiseen. Rounio on kuulusteluissa kertonut vain aikoneensa pelotella ampumalla, mutta luodit olivatkin osuneet miehiin. Läheltä ammutuista kahdesta laukauksesta oli toinen osunut lähellä seisoneen Raino Silfverin käsivarteen.

Rounio lähti ammuttuaan kävelemään pois ja ilmoittautui itse myöhemmin poliisilaitokselle. Alkoholilla on todettu olleen osuutensa tapahtuneeseen.

Silminnäkijänä ollut nuorukainen kertoi, että taksimies ampui varoittamatta. "Olin noin 3-4 metrin päässä, kun mies tuli paikalle ja kysyi, oliko hänen kassiaan näkynyt. Läänölijät kielsivät tietävänsä mitään kassista. Silloin taksimies otti oikeasta taskustaan aseensa ja

ampui ensin toisen ja sitten toisen. Laukaukset kuulutuani lähdin juoksemaan, etten joutuisi tulilinjalle."

Miehet ammuttuaan lähti taksimies kävelemään rauhallisesti paikalta pois.

Jo tuntia aikaisemmin oli paikalla seisokkellut ryhmä miehiä. Mukana oli tällöinkin ollut sama taksimies, jonka kanssa oli syntynyt kiinaa juhannuksena tapahtuneesta kyydityksestä. Silminnäkijän mukaan oli taksimiestä syytetty liian korkean maksun ottamisesta. Riita päättyi kuitenkin siihen, että taksimies lähti pois. Tuntia myöhemmin hän tuli uudelleen paikalle etsimään kassiaan. Poliisin hälyttivät paikalla olleet muut miehet, jotka ajoivat autolla torin laitaa puheliin.

Molemmat surmansa saaneet olivat porilaisia ja naimattomia. Seppo Armas Hurme oli syntynyt 16. 2. 1949 Nakkilassa ja Simo Ilmari Rinne 12. 3. 1944 Porissa.

Tappo humalaisteriidan seuraukset

L a h t i, sunnuntaina

Humalaisten riita johti eilen illalla Kouvolassa puukotukseen, jonka seurauksena mies menetti myöhemmin sairaalassa henkensä.

Kouvolan kauppalan Hirvelän kylässä asuvat sekatyömies Aleksanteri Rampanen ja sekatyömies Mauri Hasu riitaantuivat eilen illalla, jolloin Rampanen veti puukon esille ja alkoi huitoa sillä Hasua. Tämä sai iskun väistetyksi ja yritti heittää kivellä Rampasta, mutta ei saanut osumaan, vaan kaatui tielle. Tällöin Rampanen hyökkäsi maassa makaavan Hasun kimppuun isken tätä puukolla rintaan oikealle puolen. Hasu nousi pystyyn, mutta tuupertui sitten tielle. Hasu vietiin Pohjois-Kymen sairaalaan ja poliisit pidättivät Rampasen. Mauri Hasu kuoli sairaalassa samana iltana. Hän oli syntynyt v. 1933 ja oli polkamies. Rampanen on syntynyt 1906 ja on naimisissa — HM.

Kuva 2. Suomalaisille henkirikoksille on ollut vuosikymmenestä toiseen tyypillistä, että osapuolet ovat humalassa ja teko saa alkunsa riidasta. Näissä 11.7.1960 ja 5.7.1970 julkaistuissa uutisissa on useimmiten kuvattujen teonpiirteiden lisäksi kerrottu myös osapuolten siviilisääty, mitä ei kaikissa henkirikosuutisissa käsitelty.

Taulukko 2. Henkirikostapausten jakautuminen vuorokaudenaikojen mukaan vuosina 1950, 1960 ja 1970 (%).

	1950 HS	1960 KRP	KRP+HS	1970 KRP	KRP+HS
Aamu (6–12)	15,7	25,0	14,3	15,2	9,5
Päivä (12–18)	8,6	0,0	13,0	6,1	9,5
Iltä (18–24)	55,7	75,0	48,1	57,6	57,1
Yö (00–06)	20,0	0,0	24,7	21,2	23,8
N	70	4	77	33	63
Puuttuvat %	20,5	95,6	18,1	48,4	16,0

Teonpiirretietojen luotettavuus

Teonkuvauksissa Helsingin Sanomien uutisointi ja KRP:n kuvaukset olivat hyvin yhdenmukaisia. Ristiriitaisia tietoja oli harvoin ja ne saattavat selittyä kirjoitusvirheillä, sillä ne koskivat yleensä osapuolten syntymävuosien kaltaisia tietoja. Ainoa merkittävästi ristiriitainen tieto koski tapausta, jossa tutkinnan ja oikeudenkäynnin edetessä syylliseksi paljastui lehtiutisten perusteella eri henkilö kuin joka KRP:n kuvauksen mukaan oli jo tunnustanut teon. Tämä viitanee siihen, että teko oli kirjattu KRP:n tapauskuvauksia varten jo varhaisessa vaiheessa tutkintaa eikä sitä ollut enää myöhemmin korjattu.

Molemmissa lähdeaineistoissa kerrottiin lähes aina tekopäivä, osapuolten nimet ja ikä. Yleensä selvisi myös osapuolten ammattinimike, rikoksen tekotapa ja se, olivatko osa puolet tekohetkellä humalassa vai eivät. Muissa tiedoissa vaihtelua oli enemmän ja esimerkiksi osapuolten elämäntilannetta ei yleensä juuri kuvailtu. Lisäksi tiedot tekojen tutkinnasta puuttuivat valtaosassa tapauksista: esimerkiksi tietoa siitä, kuinka nopeasti tekijä pidätettiin tai millä nimikkeellä häntä teosta syytettiin, ei yleensä ollut kerrottu.

Vaikka molemmista lähdeaineistoista puuttui tietoja, osoittautuivat lehtiutiset kuitenkin kattavaksi lähteeksi ja niistä sai usein myös

sellaista tietoa, jota ei ollut kirjattu KRP:n kuvauksiin. Seuraavassa on havainnollistettu muutaman esimerkkimuuttujan kautta sanomalehtiutisten käyttökelpoisuutta lähdemateriaalina keskittyen sellaisiin piirretietoihin, joissa KRP:n kuvaukset ja lehtiutiset erosivat selvästi toisistaan. Muuttujista on esitetty vuosien 1960 ja 1970 jakaumat ensin KRP:n kuvausten perusteella ja sen jälkeen yhdistämällä KRP:n tietoihin Helsingin Sanomista kerätty aineisto. Vuoden 1950 jakaumat on kuvattu ainoan käytettävissä olevan aineiston eli uutistietojen perusteella.

Rikosten vuorokaudenaikaa kuvaava muuttuja on erinomainen esimerkki siitä, miten uutisaineisto voi tarkentaa kuvaa henkirikoksista (taulukko 2). Vuonna 1960 KRP:n aineistossa teon vuorokaudenaika oli mainittu vain muutamassa tapauksessa. Sen sijaan Helsingin Sanomien uutisissa kellonaika oli useimmiten kerrottu. Pelkkien KRP:n kuvausten perusteella vuodesta 1960 olisi mahdotonta sanoa mitään henkirikosten vuorokausittaisesta jakautumisesta. Myös vuonna 1970 lehtitietojen lisääminen muuttaa jakaumaa jonkin verran ja vähentää huomattavasti puuttuvien tietojen osuutta. Vuoden 1950 osalta puuttuvia tietoja on hivenen enemmän, mutta vuorokaudenaika selviää kuitenkin neljässä viidesosassa tapauksista pelkän uutisaineiston perusteella.

Taulukko 3. Henkirikostapausten jakautuminen tekopaikkojen mukaan vuosina 1950, 1960 ja 1970 (%).

	1950 HS	1960 KRP	KRP+HS	1970 KRP	KRP+HS
Yksityisasunto	67,1	67,2	71,4	54,8	57,5
Katu tai muu julkinen paikka	17,1	10,3	11,0	30,6	28,8
Ravintola tai muu liiketila	7,3	1,7	1,1	0,0	1,4
Työpaikka	3,7	6,9	4,4	3,2	2,7
Muut	4,9	13,8	12,1	11,3	9,6
N	82	58	91	62	73
Puuttuvat %	6,8	35,6	3,2	3,1	2,7

Myös henkirikosten tekopaikkaa kuvaavasta taulukosta (taulukko 3) näkee eron KRP:n kuvausten ja uutisaineiston välillä sekä sen, millaisia eroja KRP:n kuvauksissa on eri vuosina. Helsingin Sanomissa henkirikosten tekopaikka on yleensä mainittu, kun taas KRP:n kuvauksista tieto puuttuu vuonna 1960 yli kolmasosassa tapauksista. Vuonna 1970 tieto selviää myös KRP:n kuvauksista yli 90 prosentissa tapauksista. Taulukkoa varten alkuperäisestä muuttujasta on yhdistetty eri yksityisasuntoja kuvaavat luokat, sillä teonkuvauksissa oli yleistä, että teon kerrottiin tapahtuneen yksityisasunnossa, mutta ei tarkemmin sitä, kenen asunnosta oli kyse. Lisäksi pienempiä luokkia on liitetty yhteen ”muut”-luokaksi.

Vaikka lehtiutisissakaan ei juuri käsitelty henkirikosten tutkintaa, oli niistä kuitenkin paikoin saatavilla sellaista tietoa teon jälkeisistä tapahtumista, jota KRP:ltä puuttui. Taulukossa 4 on kuvattu aikaa, joka kului teko-ohjeesta teon ilmituloon. KRP:n kuvauksista tieto puuttuu vuonna 1960 suurimmasta osasta tapauksista ja edelleen kymmenen vuotta myöhemmin puuttuvia tietoja on huomattavasti, vaikka lehtiaineiston lisääminen ei tällöin enää juurikaan muuta jakaumaa.

YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Helsingin Sanomien henkirikosuutisten käytökelpoisuutta kriminologisen tutkimuksen

Taulukko 4. Aika surmaamisesta teon ilmituloon vuosina 1950, 1960 ja 1970 (%).

	1950 HS	1960 KRP	KRP+HS	1970 KRP	KRP+HS
Alle 2 vrk	98,7	85,7	96,7	92,7	93,6
2–7 vrk	1,3	7,1	2,6	2,4	3,2
Yli 7 vrk	0,0	7,1	1,3	4,8	3,2
N	77	14	78	41	63
Puuttuvat %	12,5	84,4	17,0	35,9	16,0

aineistona tarkasteltiin sekä uutisten kattavuuden että kuvausten luotettavuuden osalta. Uhrimääriä verrattiin kahden lähdeaineiston välillä sekä suhteessa kuolemansyytilastoon. Helsingin Sanomista kerätty aineisto oli uhrimäärällä mitaten lähes yhtä kattava kuin KRP:n aineisto. Erot olivat muutaman prosenttiyksikön luokkaa, joten kattavuutta voi pitää erittäin hyvänä. Lehtiaineistosta puuttui muutamia KRP:n raportoimia henkirikoksia, joskin myös KRP:n täysin kattavaksi oletetusta aineistosta puuttui joitakin Helsingin Sanomissa uutisoituja tapauksia.

Myös piirrekuvauksissa uutisaineisto osoitautui viranomaisaineiston kanssa hyvin yhdenmukaiseksi lähteeksi. Lehtiuutisissa mainittiin useimmiten samoja tietoja kuin KRP:n kuvauksissa. Näitä tietoja olivat muun muassa osapuolten nimi, ikä ja ammattinimike, teon tekopäivä, tekotapa ja -paikka sekä osapuolten mahdollinen humalatila. Viranomaistietojen kanssa ristiriitaisia kuvauksia oli harvoin ja silloinkin, kun eriäviä tietoja esiintyi, ne olivat yleensä merkitykseltään vähäisiä. Eräissä piirretiedoissa lehtiuutiset osoittautuivat jopa KRP:tä kattavammaksi lähteeksi. Tietyistä muuttujista ja vuosista tiedot saatiin lähes kokonaan Helsingin Sanomien uutisista. Koska teonkuvaukset olivat ristiriidattomia silloin, kun samoja asioita oli käsitelty molemmissa aineistoissa, voinee lehtiuutisten tietoja pitää luotettavina myös niiden piirteiden osalta, joita KRP:n kuvauksissa ei ollut mainittu.

Kuten tässä artikkelissa esitellyistä muuttujista huomaa, KRP:n kuvausten sisältö vaihteli paljon. Vuonna 1960 KRP:n aineistosta puuttuvien tietojen määrä saattaa selittyä sillä, että henkirikoskuvausten julkaisu oli tuolloin vasta aloitettu ja raportoinnista muodostui järjestelmällisempää vasta myöhemmin. Toisaalta kuvausten kehittyminen näyttää sikäli ristiriitaiselta, että vaikka vuonna

1970 tietyt teonpiirteet oli kirjattu aiempaa useammin, henkirikostapauksia puuttui kuvauksista enemmän kuin kymmenen vuotta aiemmin.

Helsingin Sanomien uutisista ei siis tutkimusvuosien ajalta havaittu eräissä ulkomalaisissa tutkimuksissa (Peelo ym., 2004; Salla ym., 2012, s. 421) todettua ongelmaa henkirikosuutisoinnin rajoittumisesta vain pieneen osuuteen todellisista tapauksista. Koska hyvän kattavuuden lisäksi lehtiuutisten piirretiedot vastasivat KRP:n tietoja, henkirikosuutiset ovat hyödyllinen vaihtoehto niiden vuosien tutkimiseen, joilta ensisijaisena lähteenä pidettäviä KRP:n teonkuvauksia ei ole saatavilla. Lisäksi henkirikosuutiset voivat myös täydentää viranomaiskuvausten tietoja. Se, että lehtiuutisista saatava tieto oli parhaimmillaan KRP:n kuvauksia kattavampaa, on ymmärrettävää aineistojen syntytyvan takia. Toimittajan tavoitteena on sekä tiedonvälitys että yleisön kiinnostuksen herättäminen, kun taas poliisin päämäärä on rikosten selvittäminen. Siksi on ymmärrettävää, että KRP:ssä teonkuvausten kirjaaminen vuosikertomuksiin on voinut jäädä varsinaisen työtehtävän varjoon.

Lupaavista puolista huolimatta myös uutisaineistossa oli puutteita. Vaikka tapauskattavuus oli hyvä, oli lehtiuutisissa etenkin vuonna 1950 hyvin lyhyitäkin kuvauksia, jotka lisäävät puuttuvien tietojen määrää. On mahdollista, että pääkaupunkiseudun ulkopuolisista henkirikoksista saisi tarkempaa tietoa paikallislehdistä kuin Helsingin Sanomista. Toisaalta on huomioitava, ettei muilta päivälehdistä voi tutkitun ajanjakson osalta odottaa yleisesti vastaavaa kattavuutta kuin Helsingin Sanomilta.

Sanomalehtien käyttöä lähdeaineistona helpottaa nykyään se, että lehtien vanhoja numeroja on laajasti digitoitu. Kansalliskirjasto on

digitoinut kaikki suomalaisten sanomalehtien numerot vuosilta 1771–1939 (Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot). Lisäksi Tutkainprojektissa on digitoitu sanomalehtiä tutkimuskäyttöä varten vuoteen 2021 asti. Uutisia voi hakea selaamisen lisäksi myös tekstihaulla, joskin ongelmana vanhojen lehtien kohdalla on se, ettei tekstintunnistus aina täysin toimi. Tämä asettaa rajoituksia myös aineistonkeräämisen automatisoinnille. Uutisten kerääminen käsin on puolestaan työlästä ja sitä vaikeuttaa entisestään vanhojen lehtien paikoin sekava palstoitus. Etenkin vuonna 1950 jopa lyhyitä uutisia oli jaettu kahdelle sivulle, minkä takia osa pikku-uutisista saattaa jäädä lukijalta huomaamatta. Toisaalta vuoden 1950 lehtiuutisten yli 80 prosentin uhrikattavuutta kuolemansyytilastoon verrattuna voi pitää erittäin hyvänä ottaen huomioon sen, että KRP:n aineiston kattavuus jäi pienimmillään alle 78 prosentin.

Joistakin puutteista huolimatta Helsingin Sanomien uutiset vaikuttavat lupaavalta lähdeaineistolta kriminologiselle henkirikostutkimukselle. Henkirikoksia käsiteltiin lehdessä tutkimusvuosina kattavasti ja julkaistut tiedot vaikuttavat viranomaisaineistoon vertailun perusteella hyvin luotettavilta. Tarkimman kuvan henkirikosten piirteistä saisi tietenkin erilaisia lähdeaineistoja yhdistämällä, mutta henkirikosuutiset toimivat lähteenä hyvin myös yksinään.

KIRJALLISUUS

- Conley, C. (2007). *Certain Other Countries: Homicide and National Identity in England, Ireland, Scotland and Wales, 1867-1892*. Ohio State University Press.
- Ganpat, S.M. & Liem, M. (2012). Homicide in the Netherlands. Teoksessa M.C.A. Liem & W.A. Pridemore (toim.), *Handbook of European Homicide Research Patterns, Explanations, and Country Studies* (s. 329-342). Springer New York. <https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0466-8>
- Greer, C. (2009). Crime and Media: Understanding the Connections. Teoksessa C. Hale, K. Hayward, A. Wahidin & E. Wincup (toim.), *Criminology*. Oxford University Press.
- Helsingin Sanomien vuosikerrat. Saatavilla Päivälehdien arkistossa sekä Aikakonepalvelussa (<https://www.hs.fi/aikakone/>).
- Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. Saatavilla <https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu>.
- Keskusrikospoliisin vuosikertomukset. Saatavilla Eduskunnan kirjastossa.
- Kivivuori, J. (2002). Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 3(1), 6–21. <https://doi.org/10.1080/140438502762467182>
- Kivivuori, J., Kemppi, S., & Smolej, M. (2002). *Etusivujen väkivalta: väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980-2000*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, J. & Lehti, M. (2006). The Social Composition of Homicide in Finland, 1960–2000. *Acta Sociologica*, 49(1), 67–82.

- <https://doi.org/10.1177/0001699306061900>
- Kivivuori, J. & Lehti, M. (2012). Social Correlates of Intimate Partner Homicide in Finland: Distinct or Shared With Other Homicide Types? *Homicide Studies*, 16(1), 60–77.
<https://doi.org/10.1177/1088767911428815>
- Kivivuori, J., Rautelin, M., Bergsdóttir, G. S., Granath, S., Jonasson, J. O., Karonen, P., ... Okholm, M. M. (2020). *Historical Homicide Monitor 2.0: General Instructions and Coding Manual* (1. painos). Research Briefs 40. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Kivivuori, J., Rautelin, M., Netterstrøm, J. B., Lindström, D., Bergsdóttir, G. S., Jónasson, J. O., Lehti, M., Granath, S., Okholm, M. M., & Karonen, P. (2022). *Nordic homicide in deep time: lethal violence in the early modern era and present times*. Helsinki University Press.
<https://doi.org/10.33134/HUP-15>
- Lehti, M. (2001). *Väkivallan hyökyaalto: 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkrikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, M. (2007). *Nuoret ja henkrikollisuus 1980-2004*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, M. & Sirén, R. (2020). The impact of alcohol consumption on homicide: A time-series analysis of three Nordic countries. *European Journal of Criminology*, 17(3), 247-369.
<https://doi.org/10.1177/1477370818802524>
- Liem, M.C.A. & Oberwittler, D. (2012). Homicide followed by suicide in Europe. Teoksessa M.C.A. Liem & W.A. Pridemore (toim.), *Handbook of European Homicide Research Patterns, Explanations, and Country Studies* (s. 197-215). Springer New York.
<https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0466-8>
- Malphurs, J., & Cohen, D. (2002). A newspaper surveillance study of homicide-suicide in the United States. *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 23, 142–148.
<https://doi.org/10.1097/00000433-200206000-00006>
- Peelo, M., Francis, B., Soothill, K., Pearson, J., & Ackerley, E. (2004). Newspaper reporting and the public construction of homicide. *British Journal of Criminology*, 44(2), 256–275.
<https://doi.org/10.1093/bjc/44.2.256>
- Salla, J., Ceccato V. & Ahven, A. (2012). Homicide in Estonia. Teoksessa M.C.A. Liem & W.A. Pridemore (toim.), *Handbook of European Homicide Research Patterns, Explanations, and Country Studies* (s. 421-435). Springer New York.
<https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0466-8>
- Sellin, T. (1931). The Basis of a Crime Index. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 22(3), 335–356.
<https://doi.org/10.2307/1135784>
- Ylikangas, H. (1976). *Puukkojunkkarieitten esiinmarssi: väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825*. Otava.
- Verkko, V. (1951). *Homicides and suicides in Finland and their dependence on national character*. G.E.C. Gads.

ENGLISH SUMMARY

Anilla Salomaa: The newspaper Helsingin Sanomat as a source for the criminological historical homicide research

This article examines the usefulness of newspaper articles as a source for the criminological research of historical homicides. The analysis is based on the newspaper reports of Finnish homicides published in Helsingin Sanomat newspaper in 1950, 1960 and 1970, and on the case reports of homicides published by the Finnish National Bureau of Investigation (NBI). The newspaper articles are compared to the case reports of NBI both in terms of the number of victims and the reliability of the descriptions. Additionally, both sources are compared to cause-of-death statistics. The results show that when compared to cause-of-death-statistics, the newspaper articles cover almost as many of the victims as the NBI reports. When the newspaper articles are compared to the NBI reports, they cover 94–97 per cent of the number of victims reported in the NBI reports. Some cases of homicide were not covered in the newspaper articles but there were also homicides that were reported in the newspapers but were missing from the NBI reports. The case descriptions were very similar in the newspaper articles and the NBI reports. In case of certain variables, considerably more information could be found in the newspaper articles than in the NBI case reports. Therefore, based on the results of this study, the newspaper articles seem to be a very useful source for the criminological homicide research due to their comprehensiveness and the accuracy of the case descriptions.

Keywords: homicide – historical criminology – newspapers – Historical Homicide Monitor